

II 7, 13

KRIITTINEN KATSAUS

2/1996

Mikko Telaranta: Asiantuntijat Haavikko ja maallikko

Lauri Rauhala: Tajunnallisuus ihmisen olemassaolon
muotona

Eero Ojanen: Joko on ylitajunnan vuoro

Ilkka Pyysiäinen: Uskonto ja seksuaalisuus

Eeva Kallio: Kasvatuspedagoginen näkökulma
aikuiskasvatukseen

Syksyn 1996 kurssiohjelma
Kirja-arviointi

KRIITTINEN KATSAUS

N:O 2/1996 33. vuosikerta (Katsaus perustettu 1957)

Julkaisija

Kriittinen korkeakoulu ry
jäsenlehti

Toimitus

Mikko Telaranta päätoimittaja
Sini Piippo
Tarja Riikonen

Ilmestyminen
Seuraava numero

Neljä numeroa vuodessa
Materiaali viimeistään 15.9.1996

Tilaukset
tiedustelut ja
osoitteenmuutokset

Kriittinen korkeakoulu
Köydenpunojankatu 4 b
00180 Helsinki
Avoinna: 9-16
puh 90-612 1511
fax 90-680 2990

ISSN 1237 - 4970

Toimitus vastaanottaa mielellään kirjoituksia lukijoiltaan.
Työtämme helpottaa, jos ne toimitetaan meille levykkeelle
kirjoitettuna.

Artikkeleiden osittainen lainaaminen on sallittua, mikäli
lähde mainitaan.

Eeva Kallio, tutkija

KESKUSTELUPEDAGOGINEN NÄKÖKULMA AIKUISKASVATUKSEEN

Käsittelemässä kirjoihuknessa *Jyväskylän Ikääntyvien yliopistossa vuosina 1992-1993 toimintua "Filosofisen psykologian" keskusteluryhmästä ryhmän ohjaajan näkökulmasta*. Yritän seuraavassa tuoda esille tämän koulutusmuodon tavoitteita ja opetusmenetelmiä sekä käytännön vihyitä myöhemmin samaa opetusmuotoa soveltaville kouluttajille.

Ryhmän pää tavoitteena oli keskustella psykologisista ilmiöistä tar- kastelunäkökulman ollessa filosofinen. Kysymyksenasettelu voitaisiin muotoilla esimerkiksi siten, että läksimme liikkeelle väljästä muotoiluista ongelmista kuten millainen on ihmisen perisuonne ja mitä ihminen on pohjimmaltaan. Nämä kysymykset ovat itse asiassa yhden filosofian osa-alueen, filosofisen ihmistutkimuksen ja filosofisen psykologian, keskeisimmät kysymyksenasettelut (Willems, 1982). Tälle filosofian alueelle sisällytetään ihmisen perisuonetta koskevat pohdinnat, esimerkiksi vastausyritykset kysymyksiin onko ihminen ytimeiltään hyvä vai paha tai onko ihmisen tahto vapaa vai ei. Mitä olemme, mistä tulemme, minne menemme? Näihin kysymyksiin joutuu jokainen kehittämään oman elämäntulkunsa aikana vastausyrityksensä, ja olimme juuri kiinnostuneita jokaisen osallistujan henkilökohtaisista ratkaisuksista näihin ikuisiksi nimettyihin elämänkysymyksiin.

Toinen keskustelujen ydintee- oli kysymys siitä, millainen on ihmisen sieluelämän rakenne. Tällä hetkellä tämä kysymyksenasettelu kuuluu erityistieteistä kinteiimmän psykologian alueelle. Millaisia laatuja on hahmotettavissa ihmisen sisäisyydessä? Lähestymistapa sieluelämän ilmiöihin oli fenomenologisen psykologian metodia noudattava (Turunen, 1989). Tässä lähestymistavassa sisäistä maailmaa pyritään tarkastelemaan elämänselittä ja kokemuksen tosiasiana. Keskustelun tavoitteena oli hahmottaa sielullisia ilmiöitä välittömän havainnon ja kuvauksen käsittein. Ryhmän ydintee- moja voi siis pitää yhtäältä filosofisina ja toisaalta psykologisina, ja samalla tavoitteena oli integroida nämä alueet yhteen. Tästä intressistä nousee myös keskusteluryhmän nimi.

Korostan tässä kuitenkin sitä, että nämä väljästä muotoillut kysymyksenasettelut toimivat ainoastaan keskustelun herättäjinä. Näiden teemojen alaisuudessa voidaan

luonnollisesti keskustella mistä tahansa näihin teemoihin liittyvää aiheesta. Siten keskustelun aiheina voivat olla esimerkiksi pettymyksen ja rakkauden tun- teet, narsismi tai katumuksen tunne. Kai- killa on joitakin ennako-olehtuksia ja o- makohaisia kokemuksia näistä ilmiöistä, ja nämä käsitteet toimimme yhteiseen keskusteluympärykseen.

Ryhmän tavoitteena ei ollut keskustella jostakin erityisestä teoreettisesta käsitteestä, kuten eksistentiaalismin ihmiskäsitteestä tai psykokaanalyysin tavasta hahmottaa sieluelämän rakennetta. Ohjaajana minun tavoitteenani ei ollut tuoda esille mitään erityistä katsomustapaa tai teo- reettista viitekehystä: minä en siis luen- noinut tai esitellyt mitään erityistä oppia (vaikkakin tietysti ohjaajana toin esille omat, henkilökohtaiset käsitteeni käsiteltävistä asioista).

Ryhmän tavoitteeksi asetettiin se, että lähdemme liikkeelle jokaisen omasta, henkilökohtaisesta kokemuksesta käsin. Tavoitteena oli käyttää hyväksi osallistujien rikasta elämäntokkenuksia, joka myöhemmin tä- n opisteilijoilla välittämättä on. Ryhmässä ei periaatteessakaan lähdetä liikkeelle mistään annetuista "teksteistä". Itse osallistujat tuottavat keskusteluissa "tekstejä", omiin elämäntokkenuksiinsa, käsitteisiinsä, oletuksiinsa ja tuntemuksiinsa liittyen.

Keskusteluryhmän lähtökohdallisena oletuksena oli se, että myöhemmän iän opiskelijoille tieto todellakin on kokemuksen työtä. Tämän

opetusmuodon taustalla olevana ihmiskäsitteksenä (Rauhala, 1983) on kuva rikkaan kokemuksestään omaavasta aikuisopiskelijasta, joka hyödyntää tätä kokemustaan oppimisen prosessissa. Parhaat asiantuntijat ovat myöhemmpään ikään ehtineet ihmiset: paras näköalapaikka elämään on niillä joilla on ikää. Ensikäden tiedot itse koetusta ja eletystä elämästä ovat jossakin muualla kuin teorioissa. Nimennomaisesti tämä seikka erottaa vanhemman opiskelijan nuoresta korkeakoulupolijasta.

Elämäntokkenuks tuo arvan oman lisänsä opettamiseen; sitä tulisi käyttää aineisto- na, josta lähdetään liikkeelle.

Tarkennan vielä ryhmän tavoitetta. Ryhmän tavoitteena ei ollut olla psykoterapiaryhmä, siinä ei siis käsitelty esimerkiksi jonkun jäsenen henkilökohtaisia ongelmia. Saatoimme kylläkin puhua esimerkiksi "sielullisista ongelmista", ja tunteista kuten esimerkiksi rakkaudesta ja surusta, mutta tarkoituksena ei ollut pyrkiä ongelmien terapeutin hoitoon. Ryh- mä siis pysytteli yleisellä tasolla, vaikka- kin keskustelun aiheet ja sisällöt nousi- vat suoraan yksityiseltä tasolta.

Käytännön järjestelyt

Ryhmään osallistui säännöllisesti 7-9 Jyväskylän ikääntyvien yliopiston o- piskelijaa sekä lisäksi Jyväskylän yliopiston tutkijat Maria Tikka ja Arja Laitinen. Ryhmän koko oli sopiva ryh- mäkoko keskusteluryhmälle. Pitäisin 10 henkilön ryhmää maksimina tällaisia o-

petusmuotoa käytettäessä. Suuret ryhmät ovat sitä hankalia, etteivät kaikki osallistujat pääse tasavertaisina mukaan keskusteluun.

Ryhmä kokoontui kahden vuoden ajan joka toinen viikko kerrallaan noin puoleltoista tunnin ajan. Ryhmän työskentelyn pituudesta on syytä sopia ennakkolta; itse sovimme kahden vuoden työskentelystä. Kahden vuoden prosessi saatua kuulosataa pitkältä ajalta. Käytännössä se oli sopiva aika käyttää yhdessä läpi tarpeeksi pitkä matka. Lyhyen työskentelysopimuksen kulussa on mahdollista luoda tarpeeksi turvallinen ilmapiiri työskentelyn syventymiselle. Vasta kun osallistujat oppivat tuntemaan toisensa, mahdollisuuksien mukaan kauden esintuleva, tärkeistä ja merkittävistä teemoista puhuminen. Lisäksi ryhmän kokoonpanon on syytä pysyä samana koko ryhmäprosessin ajan. Siten en suosittelisi uusien jäsenten mukaan ottamista kesken sovittuun ryhmän työskentelyajan. Tämä viimeksimainittu seikka on nimittäin myös tärkeää luottamuksellisen ilmapiirin syntymiselle.

Keskustelupedagogiikka metodina

Ohjaajana aloitin kullakin kerralla keskustelun jostakin aiheesta, joka väljästi sivusi ryhmän ydintemoja. Teema saattoi myös kuitenkin yhtä hyvin nousta itse ryhmästä: on luonnollisesti kunnioitettava ryhmän tarpeita siitä, mistä halutaan puhua! Tämän jälkeen alkoi yleensä spontaani

keskustelu. Korostin ohjaajana keskustelun kulussa sitä, että tärkeintä on nimenomaisesti tuoda esille omat oletukset, omat käsitykset, ja pitää näitä subjektiivisia kokemuksia keskustelun pohjana. Luonnollisesti on vaikeaa erottaa, mikä on teoreettisesti opittua, mikä on omaa kokemusta, mutta tavoitteenani oli, että osallistujat oppisivat puhuman omista kokemuksistaan ja käsityksistään, eivätkä vain toistelisi opittuja oppoja (vrt. Kallio, 1994).

Taulukossa 1 (artikkelein lopussa) on annettu esimerkkejä keskusteluryhmässä esille tulleista aiheista. Taulukosta saa havainnollisen kuvan niistä moninaisista kysymyksistä ja kiinnostuksen kohteista, joita tällaisessa ryhmässä voidaan käsitellä.

Kyse on koulutuksellisesta keskusteluryhmästä, mutta ohjaajana on helppo havaita että älylliseen pohdiskeluun liittyy selkeästi tunteenomaista ainetta. Kaikissa ryhmässä on vallalla tiettyä ryhmädynaamisia ilmiöitä, kuten kilpailua, korostuneen vahvoja kielteisiä tai myönteisiä tunteita sekä vastarintaa käsiteltävän asian suhteen. Nämä ilmiöt ovat myös nähtävillä keskusteluryhmissä. Menetelmällisesti on tärkeää, että ryhmän ohjaaja kykenee havaitsemaan, tiedostamaan ja tarvittaessa puuttamaan ryhmän dynaamisiin prosesseihin siten, etteivät ne häiritse ryhmän pääfunktiota, pysymistä pohdittavana keskusteluryhmänä. Olemassa on lisäksi, että ryhmän ohjaajalla on tiettyä teoreettista tietämystä ryhmätyön käytöstä alkukoulutuksessa (esim.

Vuorinen, 1993), ja ehkäpä myös käytännön kokemusta erilaisiin ryhmien osallistumisesta. Mikäli tällaiseen lisäkoulutautumiseen ei ole mahdollisuuksia, tulisi ainakin pyrkiä osallistumaan työhön ohjaukseen kokeneemman vastaavaa työtä tehneen ohjauksessa.

Keskusteluryhmässä totesimme sen, että olemme erimielisiä, mutta että me voimme myös pohtien lähestyä toinen toisamme. Samalla yksilöllinen "sosiaalistuu", tulee keskustelun ja pohdinnan kautta yhteiseksi. Samalla voimme oppia toisten käsityksistä, muuttaa ja muokata omissamme, myös tarvittaessa puolustaa niitä. Tällaiseen muutoksen prosessiin suostuminen on yksi tärkeimmistä kuvattuun opetusmuodon kulmakkivista: kyse on *prosessikouluttamisesta*. Ryhmän jäsen suostuu muutoksen ja matkaan jonka lopputulos ei ole emalla nähtävissä. Ainoastaan suostumalla mukaan voi oppia jotakin uutta.

Pohjimmisen tavoite on avonainen, ainoastiaan katsomme sen, mihin keskustelu etenee kullakin tapauksikerralla. On vain erilaisia näkökulmia, joiden "tohtus" osoittautuu suhteelliseksi. Saattaa olla yllättäväkin tulla tilanteeseen, jossa ehdottomasti oikeita oppoja ja teorioita ei ole. Tästä kohtauksesta saattoi myös parhaimmillaan syntyä todellista vuorovaikutusta ja -ryhmän perustamiseen liittyen - ihmisen ominaislaadun ymmärtämistä. Tässä merkityksessä ainakin ohjaajan kokemukseksi jäi se, että kykenimme tässä ryhmässä aitoon yhdessä oppimiseen.

Mikä on sitten tällaisen oppimisprosessin tulos? Teknis-ratonaalisissa kulttuurissamme yritämme saada kaiken mitattavaan muotoon, myös sen, mitä tuloksia saattaisi olla osallistumisesta kaksi vuotta kestävään keskusteluryhmään. Prosessin omistumisista on vaikea mitata kvantitatiivisesti; voi ainoastaan viitata niihin subjektiivisiin kokemuksiin, joita ryhmän jäsenet minulle kertoivat. Suurimmalla osalla kokemukset olivat myönteisiä: kahden vuoden prosessia pidettiin mielenkiintoisena.

Lopuksi

Peruskokemukseni on, että käyttämäni menetelmä soveltuu aikuispedagogiseksi työmuodoksi erittäin hyvin. Määrittelimis tämän menetelmän *keskustelupedagogiseksi aikaiskoulutukseksi*. Ytimenä on vapaa keskustelu ohjaajan alaisuudessa siten, että ryhmä antanut keskustelun prosessin. Keskustelun lopputulos on avoin ja siten ennakkolta määrittelymätön. Tulokset ovat kokemuksellisia ja näkyvämmiä muutoksia ihmisten sisäisyydessä.

Haluan lopettaa tämän kirjoitelman seuraavaan ryhmäämmme liittyvään tapahtumaan. Eräs ryhmämme jäsen ehti osallistua keskusteluihin noin puoleltoista vuoden ajan ennen kuolemaansa. Mieleeni on elävästi jäänyt hänen eräs viimeisimpiä osallistumisertojaan, jonka yhteydessä hän sanoi ryhmässään: "Tämä on ollut minulle tärkeä kokemus. Olen kiitollinen, että

olen saanut osallistua tähän ryhmään".
Nämä sanat olivat ehkä paras kiitos
minulle ohjaajana.

VITTEET

Kallio, E. (1994) Beliefs of human nature reflected in the third age. Discussion group of philosophical psychology in the UTA of Jyväskylä. Presentation in the AULTA congress 12-14.8.1994, Jyväskylä, Finland.
Rauhala, L. (1983) Ihmiskäsitys ihmisyyssä. Jyväskylä: Gummerus.
Turunen, K. (1989) Mfieli ja sielu. Helsinki: Arator.
Vuorinen, I. (1993) Tuhat tapaa opettaa: menetelmäopas opettajille, koulututtajille ja ryhmän ohjaajille. Naantali: Resurssi.
Wilenius, R. (1982) Ihminen filosofsena ongelmana. Teoksessa Wilenius ym. (toim.) Johdatus filosofiseen ajatteluun. Jyväskylä: Gummerus.

Taulukko 1. Esimerkkejä keskusteluryhmän aiheista.

	Keskustelujen aiheet
10.3. 1992	Pysähtymisen pelko Morallinen argumentointi alkoholisten ym. suhteen Työ, arvositus ja hyvyys Suvaitsevaisuus
25.3. 1992	Narsismi
15.4. 1992	Persoonaalisuus Karismaattiset persoonaalisuudet
23.9. 1992	Isemurha Vapaus
1.12. 1992	Toisen kohtaaminen
23.2. 1993	Mfetiskely Kokemus Minuus
13.4. 1993	Viha Seksuaalisuus
29.9. 1993	Tunteet, vaihdot, refleksit
24.11.1993	Pettymys, viha, rakkaus

Kirja-arviointi

Naisen ja miehen maailma - opinko ymmärtämään toista sukupuolta?
Tony Dundertfelt: Naisen ja miehen maailma. Pro Dialogia 1996

Psykologi Tony Dundertfelt tarttuu monella tavalla ilmassa olevaan kysymykseen uudessa kirjassaan Naisen ja miehen maailma, mielen opin ymmärtämään toista sukupuolta. Teos haluaa antaa ”yhteenvetdon ja kirjoittajan oman version viimeaikaisesta nais/mies keskustelusta”. Tarkoituksena on keskittyä ”oleelliseen, maskuliinisten ja feminiinisten hahmottamistapojen kuvaamiseen”. Kenties teos on pohjoismaisessa ohjelmallisessa tasa-arvokeskustelussa suorastaan raikas tuulahdus moninaisuuden puolesta.

Kirjan leimaa rauhallinen ja kärsivällisyä välttävä tarkastelutapa, joka tunnu antavan kylliksi tilaa lukijoiden omille kokemuksille. Aiheen kannalta ei liene edullista lietsoa kärkeviä kantoja suuntaan tai toiseen. Pääosa tekstistä keskittyy valaiseviin näkökulmiin tyypillisten maskuliinisuuden tai feminiinisuuden ilmenemismuodoista arjen tasolla. Tätä osin teos soveltuu hyvin eräänlaiseksi parisuhdeoppaaksi jokapäiväiseen elämään: myönteistä kannustamista voi oppia.

Kirjan viimeinen, neljäs luku keskittyy enemmän teoreettisiin tausta-ajatuksiin miehen ja naisen erilaisuudesta. Itseen jään ennen kaipaamaan terävämpää kyynä juuri tässä osassa, joka aiheen laajuuden vuoksi jää nykyisessä mitassaan pikemmin hennoiksi raapaisuksi kuin asiaan perehtymiseksi.

Mikko Teraranta